

## יום עיון לקראת פסח – עיונים בהגדה של פסח

קמחא דפסחא זו הלכה מיוחדת. זו לא סתם מצוות צדקה, יש עניין לדאוג לעניים לקמחא דפסחא. האם יש לזה רמז מן התורה? כן. בתורה כתוב שבעת ימים תאכל מצות, ואחרי זה כתוב שבעת ימים יאכל. מלבד המצווה לאכול, אתה צריך לדאוג שמצות יאכלו - לדאוג לאחרים לקמחא דפסחא. יש עשרה וורטים של הגר"א על מילים שכתובות עם וא"ו או בלי וא"ו (ראינו בפרשת בשלח, "והמים להם ח[ו]מה"). שבעת ימים תאכל מצת - אם הן לא מי יודע מה, לא מלאות והכל - לא נורא. אבל שבעת ימים יאכל מצות - עם וא"ו, אתה צריך לדאוג שאלו תהיינה מצות כמו שצריך.

למה קוראים לשבת שלפני פסח שבת הגדול? בגלל הנס הגדול. איזה נס גדול? שישראל לקחו את הפסח. מתי היתה המצווה לקחת את הפסח? בי'. מה זה קשור לשבת? נכון שבאותה שנה זה יצא בשבת, אבל זה היה דין בעשור, לא בשבת! אפשר היה לומר שכל יום אביבי בניסן הוא זכר לנס באותה מידה. השבת לא קשורה לסיפור! הם נצטוו בעשור, היו צריכים לחגוג את היום העשירי. נגיד לכם וורט: אחת התשובות היא שהמצרים לא נבהלו מכך שבני ישראל הולכים עם צאן. הם לקחו אותם לזה, שיהיו עובדי צאן. הם רגילים לזה. אבל זה שהם ראו אותם הולכים עם צאן בשבת, לזה הם לא היו רגילים! אז הם הבינו שקורה פה משהו, כי אז אסור לראות את הצאן. השבת היתה חלק מהנס שקרה...

טעם אחר: כמה זמן בני ישראל היו במצרים? 400 שנה. כמה זמן עבדו במצרים? 210 שנים. אז תדעו שלפי המדרשים הם עבדו הרבה פחות: 118 או 86. מתי הם הפסיקו לעבוד? יש שאומרים שבשבת שלפני שהם יצאו ממצרים הם לא חזרו לעבוד. כל שבת הם נחו, ובמוצאי שבת (לכל שבת יש מוצאי שבת) הם לא חזרו, זו היתה שבת הגדול - השבת התארכה, לא היו צריכים לחזור לעבודה, לכן נקראת השבת שבת הגדול. תשובה אחרת: כמה ימי ראשון יש בשבוע? אחד. וכמה שבת? אחד. יש שבוע שיש בו שני שבתות. איזה? וספרתם לכם ממחרת השבת - פסח. בשבוע של פסח יש שתי שבתות: יש את שבת בראשית, שבת גדולה, ויש שבת קטנה שהיא יום טוב, שהתורה קוראת לה שבת. כדי להבדיל את שבת בראשית מ"שבת" פסח, קוראים לשבת שלפני פסח שבת הגדול.

יש פסוק שאתם מכירים בהגדה: כל דכפין יתי ויאכל. אני מבקש שבלייל הסדר תקחו שעון ותסתכלו עליו. מתי אומרים את זה? שעה וחצי אחרי שמגיעים הביתה! כל דכפין זה בהתחלת המגיד. אנחנו קודם כל באים מבית הכנסת ומתחבקים עם הדודים, אחרי זה עורכים את השולחן, קדש ורחץ כרפס ויחץ - כשאומרים כל דכפין כבר הדלתות סגורות. מה אתה נזכר להגיד את זה עכשיו? נראה אותך גבר, דופק על השולחן אחרי התפילה וצועק כל דכפין. מה החכמה לומר את זה בבית? תזמין את העניים בבית הכנסת, לא כשאתה כבר שעה וחצי אחרי שחזרת מבית הכנסת. מה פתאום אתה נזכר?

סיפור ראשון. שני יהודים נוסעים מהכא להתם ביום שישי. אתם יודעים איך זה, אופן אחד נשבר והם נתקעים רחוק ממקום יישוב. מגיעים לכפר, שואלים אם יש יהודים, מפנים אותם לבית גדול. הם דופקים בדלת, פותח להם היהודי. הם שואלים אותו: אפשר להתארח אצלך לשבת? עונה היהודי: כן, בשמחה, אבל זה יעלה לכם עשר רובל לשבת. עשר רובל זה היה הרבה מאוד כסף אז. ממתי יהודי מבקש ככה כסף בשביל מצווה? לא היתה להם ברירה, הסכימו. נכנסה שבת, תפילה וכו'.

הם עושים חשבון: אם כבר משלמים עשר רובל... הם עושים סעודת שחיתות, אוכלים מכל הבא ליד, ולהוא יש כסף חבל על הזמן. והוא מביא להם כל מה שהם מבקשים, רץ להביא עוד סוגי בשר ועוד יין. הם עושים חשבון במוצאי שבת. עשרה רובל זה המון כסף, אבל מילא, הוא הרוויח את זה ביושר, והם אכלו כהוגן.

הם באים לתת לו את הכסף, והוא שואל אותם: השתגעתם? לקחת כסף על הכנסת אורחים? אבל אתה אמרת לנו...? לא, זה היה כדי שתרגישו בבית. אתם מבינים את החשבון? אם הם לא היו משלמים, כל אחד היה אוכל טיפה ומתבייש להרגיש בעל הבית. אז הוא אמר להם שהם צריכים לשלם כדי שהם ירגישו טוב. לא היתה לו הווא אמינא לקחת כסף בשביל הכנסת אורחים.

אצלנו הכנסת אורחים זה לא רק לתת את האוכל, אלא גם את ההרגשה. אדם הוא יותר נפש מגוף. מחקרים בין לאומיים מראים שאדם אומר בממוצע 30 פעמים אני ביום, ורוב הפעמים הוא לא מתכוון לגוף שלו, לא ליד ולא לבטן. הכנסת אורחים זה לא רק לתת אוכל, אלא לתת הרגשה טובה. לכן הוא כאילו ביקש עשרה רובל.

מספרים על ר"ע איגר שכשהיה עושה קידוש בליל שבת היד שלו היתה רועדת, והיין היה נשפך על השולחן. הרבנית היתה שואלת אותו: מה קורה לך? מה, אתה מתרגש כל כך כשאתה עושה קידוש? ר' עקיבא היה עונה לה: תסתכלי על העניים שיושבים לאכול איתנו. כשהמפה לבנה וצחורה הם מפחדים לאכול, שלא ייפול קצת סלק והמפה תתלכלך. אני רואה, שברגע שהמפה התלכלכה קצת - אז הם נאנחים לרווחה ואוכלים בחופשיות. אם המפה בין כה מתלכלכת, למה שהם ישבו עד אמצע הסעודה על קוצים? אני מלכלך מעט את המפה בתחילת הסעודה, ואם התלכלך - נו, המפה בין כה מלוכלכת.

זה הסיפור אצלנו. זה פשוט! אין מה לדבר שכל אחד הזמין את האורחים לא שעתיים לתוך הסדר אלא שבועיים לפני, או מינימום הסתכל בבית הכנסת לראות מי צריך. היום אין מציאות כזו, פעם זה היה מאוד מקובל שיהודים היו מגיעים למקומות, נעים ונדיים מגירושים, ואין להם איפה ללכת לאכול. היום אולי חייל נתקע. את ההזמנה עשו כבר מקודם, זה פשיטא. אבל היהודי הזה יושב ליד השולחן, הוא מרגיש קצת אוטוסיידר. אומר לו בעל הסעודה: כל דכפין יתי ויאכל! תרגיש בבית, היום כלנו אחים, כל מי שרוצה לבוא מוזמן. לכן אומרים את זה כאילו באמצע הסעודה, אבל את ההזמנה האמתית ודאי שעשו לפני כן.

ניגש לקטע אחר שאתם ודאי מכירים. כתוב "ברוך שומר הבטחתו לישראל". איזה שכוייח מגיע לה' שהוא שמר הבטחה? תסלחו לי, זו הנהגה אלמנטרית. כל אדם צריך לשמור הבטחה, אפילו בענייני ממונות - מי שפרע מדור המבול ומדור הפלגה, הוא יפרע ממי שאינו עומד בדיבורו (אם אתה לא עומד בדיבורך אתה לא אדם, כי אדם הוא מדבר).

מה מגיע לה' שכוייח על שקיים? אולי על ההבטחה, אבל אנחנו לא משבחים על ההבטחה אלא על ששמר אותה.

תארו לכם שמורה אומר לכיתה שבסוף שנה מישהו יקבל פרס גדול, ובסוף שנה הוא אומר לתלמיד אחד שיקבל את הפרס, הוא צריך לומר תודה. אבל אם המורה אמר מתחילת השנה שאותו תלמיד יקבל את הפרס - הוא צריך לומר לו תודה? כשהוא מקיים את הדיבור שלו, הוא צריך לומר לו תודה? יש סיפור מדהים בגמרא על "דובר אמת בלבבו". רש"י מספר על רב ספרא שבא גוי ורצה לקנות ממנו משהו במאה זוז והוא היה באמצע התפילה אז הוא עשה לו תנועה עם היד. הגוי חשב שהוא מתכוון לבקש שיעלה את המחיר, אז הוא מעלה: מאתיים, שלוש מאות. כשסיים רב ספרא את התפילה, הגוי בא לתת לו אלף זוז בשביל הסחורה.

אמר לו רב ספרא: לא, מאה זוז. למה? דובר אמת בלבבו! כשהצעת לי מאה זוז, בליבי הסכמתי. לא לחצנו יד, אבל בליבי הסכמתי, בשבילי זה ברוך! אז מה מגיע לה' ודאי שהוא צריך לשמור את ההבטחה?

שתי תשובות.

אחת: אנחנו מדברים על ההבטחה של גר יהיה זרעך. מי זה זרעך? מי זה זרע אברהם?

גם ישמעאל הוא זרע אברהם, אבל הוא היה יכול לבחור גם את ישמעאל.  
 קח נא את בנך - יש לי שניים, מבחינת אברהם שניהם בניו. יחידך - שניהם יחידים! רק כשהוא אומר לו שמדובר ביצחק הוא מבין. אבל הוא אהב את ישמעאל באותה מידה.  
 (יש שאומרים שכשאברהם הרגיש שמדובר בעקידה, אז הוא רצה לדחוף את ישמעאל...).  
 נו בסדר, בחרנו ביצחק. אבל לו יש שני ילדים גם, יעקב ועשיו. בנו עשיו מעורר חלחלה, אבל ביצחק לא, הוא רצה לתת את הברכות לעשיו!  
 ברוך שומר הבטחתו, ה' היה יכול לקיים את ההבטחה בישמעאל.  
 על זה שהוא בחר בנו - על זה אנחנו מודים! כמו המורה שבסוף שנה בחר דוקא באותו תלמיד.  
 אנחנו צריכים לומר תודה כי ה' לא הבטיח לנו כלום. ברוך שומר הבטחתו - לישראל!

יש עוד תירוץ למה מגיע לה' שכוייח על זה שהוא מקיים את ההבטחה.  
 אני לא יודע עד כמה אתם מתעסקים עם בנקים, אבל יהודי הולך לבנק ולוקח הלוואה.  
 הפקיד אומר לו שזו הלוואה צמודה, אבל הוא שכח לומר לו למה ההלוואה צמודה.  
 אחרי עשר שנים יכולה להיות נ"מ אדירה אם ההלוואה צמודה לדולר האמריקאי או למדד הבניין של מערכת הכובב ונוס'. לפי הצמדה אחת הוא צריך לשלם אלף, לפי אחרת עשרים אלף, ולפי מדד אחר שלוש מאות בלבד.  
 יש בנקים שרוצים לגרות את האדם ואומרים לו שהוא יבחר את ההצמדה.  
 ברוך שומר הבטחתו לישראל - את ההבטחה ה' יכל ליישם בכל מיני צורות, ואנחנו משבחים אותו על הצורה המיוחדת.  
 כתוב שה' חישב את הקץ. מה זה אומר? ה' ישב עם מחשבון?  
 אתם יודעים את החשבון. ההבטחה היתה שהם ישבו 400 שנה, אבל הם היו רק 210.  
 כמה זה קץ בגימטריא? 190. ה' חישב את הקץ, הוריד להם 190.  
 רגע, איך זה שהם היו רק 210? הרי ה' הבטיח שיהיו 400?  
 אמרתי לכם פעם מושג שהמצאתי - נבואה נדילה.

(יונה היה נביא שקר! הוא אמר עוד 40 יום נינוה נהפכת, וזה לא התקיים.)  
 התשובה שלנו היא שנבואת פורענות, אם עשו תשובה ה' חוזר בו. מטרת הנבואה היא שלא תתקיים, בדרך כלל בנבואה רעה ה' שולח את הנביא כדי שהנבואה לא תתקיים. בעצם הוא אומר "אם לא תחזור בתשובה...".  
 לגמרא יש תירוץ אחר. היא אומרת שנינוה נהפכה! הם חזרו בתשובה, מרע לטוב!  
 הנבואה מאה אחוז תתקיים, אבל איך - זה תלוי בבני אדם. היא נבואה נדילה.  
 למשל: כשה' אמר לאברהם לשחוט את יצחק, אברהם אומר לה' שהוא מבלבל אותו!  
 בהתחלה אמרת לי שביצחק יקרא לי זרע, עכשיו אמרת לי לשחוט אותו, ואז אמרת לי "אל תשלח ידך אל הנער!"  
 ה' אמר לאברהם "לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה". ה' לא אמר לו לשחוט את יצחק, הוא אמר לו להעלות אותו.  
 העלית אותו? תוריד אותו. תסתכלו על הנוף ותחזרו הביתה. אני אמרת לך לשחוט?  
 אז אברהם לא הבין את ה' כל העקידה היתה ישראלוף? רש"י מביא את זה! ה' אומר לאברהם בתמימות שלא אמר לו לשחוט את יצחק.  
 העקידה היא גם נבואה נדילה. כשה' אמר לאברהם להעלות את יצחק לעולה, הוא התכוון שאברהם ישחט את יצחק, זה היה ניסיון העקידה! אבל ה' בכוונה בחר במילה כזו, שכשה' לא ירצה שאברהם ישחט אותו, הנבואה שאברהם קיבל תסבול גם את הפרשנות הזו! אברהם באמת היה אמור להבין שהוא צריך לשחוט את יצחק, אחרת זה לא ניסיון.  
 וגר זאב עם כבש - מה זה? הכבש הפלסטיני עם הנמר הישראלי, זו שיטת הרמב"ם. אבל שיטת הרמב"ן היא שלא תהיינה חיות טורפות! כך היה בבריאה, האריות אכלו עשב! האריה פתח שולחן עם כבש ושניהם אכלו בצל! האריה לאט טרף את הכבש. אז גם זו נבואה נדילה).

ה' אמר ארבע מאות שנים, אבל ה' לא אמר ממתי זה מתחיל! זה נדיל.  
 אני אומר לכם, שאם בני ישראל היו צדיקים כל כך, הם היו במצרים עשרים שנה. מה הייתי עושה עם ה400? מתושלח.

איך מתושלח? - איך יצחק?

כמו שאתה מבין שיצחק זו התחלת הגלות. זה קנייטש.

אם הם היו מאוד רשעים, יכול להיות שהם היו יורדים למצריים אלף שנים, והארבע מאות היו מתחילים מקליאופטה.

זה תלוי בבני ישראל, יש הרבה דרכים שבהם בני ישראל השפיעו על סוף תקופת הגלות.

זה שה' חישב את הקץ והיה מוכן להמיר את ה-400 שנה ולחשב אותם מיצחק - על זה מגיע לה' שבח. אבל יש פה עוד עניין של הגר"א. נגיד שמיצחק מתחילה הגרות, אבל ועבדו ועינו אותם לכולי עלמא לא היה 400 שנה?

התירוץ הפשוט שנותנים הוא שצריך לסרס את המקרא: גר יהיה זרעך 400 שנה, ועבדום ועינו אותם. אבל יש מתרצים כך.

אתם יודעים מה זו עבודה בקבלנות? סייד מקבל ליום עבודה אלף שקל. דירת שלושה חדרים הוא עושה בשלושה ימים - 3000 שקל. ערב פסח, הרבה אנשים רוצים שהוא יעבוד מהר, אז הוא אומר שהוא יסיים את הבית תוך יום אחד.

כמה מגיע לו? 3000 שקל. לזה קוראים עבודה בקבלנות.

אומר הגר"א: ה' דחס עבודה של 400 שנה בתוך 210 שנים! היתה עבודה של 400 שנה, אבל ה' המיר קושי של עבודה באורך שנים. במקום 400 שנה עם עבודה נורמלית.

יש לזה רמז בטעמים: וימררו את חיים נקראים בקדמא ואזלא. מה זה בארמית? להקדים וללכת.

למה בני ישראל הקדימו והלכו? בגלל ש"וימררו את חייהם!" ה' דחס.

מישהו יכול לעשות לי גימטריא של קדמא ואזלא? 190! קץ.

ה' חישב את הקץ, על זה באמת מגיע לו שבוייח, שהוא ממש חישב את הקץ. להמיר טרמינולוגיות של אורך שנים בקושי של עבודה זו בעיה, ה' חישב את זה. על זה צריך לומר לה' שבוייח.

למה זה חסד שה' דחס את העבודה? כי יש דברים שהאדם מעדיף.

גם הסייד וגם בעל הבית מעדיפים עבודה יותר קשה ולקבל יותר כסף. הסייד, אם היה מסייד חדר ליום היה מרוויח פחות לחודש. אבל כך הוא מרוויח יותר, עדיף לו לעבוד יותר ולקבל יותר.

כנגד 4 בנים דיברה התורה.

מה ההפך של חכם? טיפש. אבל בהגדה החכם מוצג מול הרשע.

אז תדעו לכם שהטרמינולוגיה של התורה שונה משלנו. אצלנו חכם זה אינטלקט, ורשע זה על מישור אחר, ההפך שלו זה צדיק. (בתורה זה "הן יראת ה' היא חכמה").

בספר קהלת יש המון חכם ורשע, ושם חכם ורשע זה במובנים של צדיק ורשע.

החכם אומר "ציווה.. אתכם", והרשע אומר "מה העבודה הזו לכם?".

על הרשע כולם קופצים, אבל החכם גם הוא שואל "אתכם" - בגוף שני!

חמש תירוצים:

א. אי אפשר לומר לחכם שהוא הוציא את עצמו מן הכלל, הוא הרי אומר "ה' אלוקיני!"

למה הוא אומר אתכם אם כן?

פעם בא אל המלבי"ם משכיל לבקש הסכמה לספר. המלבי"ם אמר לו שהוא לא מוכן כי בספר שלו יש כמה שגיאות דקדוקיות. שאל אותו המשכיל: אבל לרב הזה נתת הסכמה וכל הספר שלו מלא שגיאות בדקדוק?

ענה לו המלבי"ם: התוכן של הספר שלו הוא של לימוד, אז כמה טעויות בלשון זה לא נורא.

אבל אצלך אין תוכן, כל הספר הוא משחקי לשון! אז אצלך אם יש שגיאה בעברית...

אצל החכם זו סתירה מיניה וביה, הוא הרי אומר אלוקיני. אבל כשהרשע אומר לכם הוא מתכוון להוציא את עצמו! אין לך קונטרה שמעידה שזה טעות.

ב. לגאון מוילנא יש תירוץ אחר: וראיתי יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך.

יש שאומרים שהכוונה היא כזו: ויקרא אלוקים לאור יום, ולחושך קרא לילה. מי קרא ללילה חושך?

אז בפשטות זה משפט חסר, יש הרבה כאלו בשירה. הכוונה היא שה' קרא לחושך לילה.

הגמרא לא אומרת כך, אלא שה' לא מייחד שמו על הרע! לא כתוב שם אלוקים.

זה ההבדל בין החכם לרשע. החכם מזכיר שם ה'! זה כבר אחרת. הרשע לא מזכיר שם ה'.

ג. המגיד מדובנא אומר, שהחכם מדבר על עדות חוקים ומשפטים, והרשע על עבודה.

יש פסוק בישיעהו ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בישראל.

משל: סוחר ביהלומים וסוחר במטילי ברזל רצים הביתה מהרכבת ביום שישי, ושולחים שליחים להביא את המזוודות עם הסחורה.  
 בעל היהלומים רואה שהשליח מתמהמה, הוא יוצא החוצה לראות מה קורה. הוא רואה את השליח מרחוק וצועק לו שיבוא מהר.  
 אני לא יכול לבוא מהר, החבילה נרא כבדה!  
 אוי ואבוי, צועק סוחר היהלומים, אם החבילה כבדה היא לא החבילה שלי! החליפו לך!  
 ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בישראל! עבודת ה' היא עבודה נעימה. מי שעובד את ה' ומרגיש לחץ, מרגיש פיסס - זו לא עבודת ה'! אם העבודה שלך זו יגיעה, עמל - זה לא זה.  
 עבודת ה' היא כיפית, שמחה. זה ההבדל, שהרשע מדבר על עבודה, והחכם על חוקים.

עוד שתי תשובות בתורה.  
 ד. אצל החכם כתוב והיה כי ישאלך בנך לאמור. החכם לא שואל, הוא מתריס!  
 יש הרבה אנשים בצבא שמתעניינים. אני חושב שזו חובתו של כל יהודי לענות, גם אם אותו אחד לא יניח תפילין.  
 אבל יש כאלו ששואלים כדי להתריס.  
 אנשים כאלו, לא מתעסקים איתם. ההגדה עצמה לא מתעסקת איתו: לפי שהוצאת את עצמך מהכלל, לא כתוב!  
 האבא לא פונה לרשע, כי הוא לא רוצה שיפנו אליו! כתוב כי יאמרו אליכם, הוא זורק מילה ובורח. האבא מחזק את הילדים, לכם ולא לו.  
 ה. תשובה נוספת היא שהחכם שואל מחר.  
 מותר לקרוא לאור הנר בשבת? לא. למה? ככה. זה מה שכתוב במשנה. בברייתא כתוב שהסיבה היא שמא יטה.  
 הסברנו שהעומק של הסיפור בגמרא, על האמורא שקרא לאור הנר ובסוף הטה ואמר כמה גדולים דברי חכמים, הוא כמה גדולים דברי חכמים במשנה שלא כתבו טעם להלכה הזו!  
 אשרי העם שככה לו! למה יאמרו בגויים.  
 כך ציווית. אשר קידשנו במצוותיו וציוונו. אפילו שיש טעמים נפלאים, כשאנחנו עושים - אנחנו עושים כי ה' ציווה.  
 החכם קודם כל עושה. מחר הוא שואל, זה בסדר. אבל הרשע רוצה לדעת היום את התשובה.

אני רוצה לגמור במשהו אופטימי.  
 דיברנו על הרשע, אבל צריך לדעת שהוא בן. לא כתוב כנגד שלושה בניו וממזר, אלא כנגד ארבעה בניו.  
 זה חובה על האבא לדעת, גם רשע הוא בן.  
 יותר מזה: בשביל מה כתוב "אחד חכם, אחד רשע, אחד...?" כנגד שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד!  
 גם לרשע יש אבא, ה' אלוקינו ה' אחד.  
 יש שאומרים שלא מדובר על 4 בניו, אלא על בן אחד שלפעמים הוא חכם ולפעמים הוא רשע.  
 אני נותן עכשיו מוסר לעצמי בקול, אם אתם רוצים לשמוע אתם מוזמנים: כל אחד מאתנו הרבה פעמים הוא חכם, צדיק. אבל יש רגעים שבהם אנחנו מתהפכים לרשע. בן אדם אחד! אותו אחד הוא גם זה וגם זה.  
 כנגד 4 פנים של בני

פסח כשר. על פורים אומרים שהוא שמח, ועל פסח כשר.  
 אבל פורים זה לא חידוש שהוא שמח, העניין הוא שהוא יהיה גם כשר.  
 פסח זה לא חידוש שהוא כשר, אבל העניין הוא שיהיה גם שמח...

השיחה נערכה לפישטחיות הבנתו של העורך,  
 וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.